

# Doniyor kitobi — bir yuz yetmish to'rtinchi

*Payg'ambarlik idroklari va ilohiy vahiyalar: Doniyorning vahiyini va uning oxirgi kunlarga oid oqibatlarini tushunish*

Jeff Pippenger

2024-04-04

O'n uchinchi oyatdan o'n beshinchi oyatgacha ifodalangan uchinchi vositachilik urushini ko'rib chiqarkanmiz, bu oyatlarga qadar nimalar sodir bo'lganini o'zimizga eslatib o'tamiz. O'ninchi bobda Doniyor o'zining so'nggi vahiyini qabul qiladi va shu orqali u ichki hamda tashqi bashoratli vahiy larni angelaydigan kishi sifatida ko'rsatiladi. "So'z" ma'nosini bildiruvchi ibroniycha "dabar" so'zi "narsa" deb tarjima qilingan. To'qqizinchi bobda esa, Jabroil Doniyorga ikki ming uch yuz kun haqidagi vahiy ni anglatish uchun kelganida, ibroniycha "dabar" so'zi "masala" deb tarjima qilingan.

Ha, men ibodatda so'zlayotganimda, boshida vahiyda ko'rganim o'sha Jabroil degan zot tez uchib kelib, kechki qurbonlik paytida menga tegdi. U menga ma'lum qildi, men bilan so'zlashdi va dedi: Ey Doniyor, men endi senga donolik va fahm berish uchun keldim. Yalvorishlaringning boshidayoq farmon chiqdi, men esa uni senga bildirish uchun keldim; chunki sen nihoyatda sevimli san. Shuning uchun bu so'zni anglab ol va vahiy ni diqqat bilan tushun. Doniyor 9:21–23.

Jabroil Doniyorga: "so'zni anglab yet va vahiy haqida mulohaza qil", deganida, ibroniycha "biyn" so'zi ham "anglab yet", ham "mulohaza qil" deb tarjima qilingan edi. Bu so'z aqlan ajratishni anglatadi. Jabroil Doniyorga "so'z" deb tarjima qilingan "dabar" bilan "vahiy" deb tarjima qilingan "mareh" o'rtasida aqliy farq qo'yishni bildirdi. Jabroil Doniyorga ikki ming uch yuz yil haqidagi bashorat yuzasidan berayotgan ta'birni tushunish uchun, Doniyor "so'z" sifatida ifodalangan bashoratli vahiy bilan bashoratli "mareh" vahiyi o'rtasidagi farq ni tanib olishi kerak edi. "So'z", ya'ni "dabar" — "kalom" ma'nosini bildiradi va bashoratning tashqi chizig'ini ifodalaydi; "mareh" vahiyi esa bashoratning ichki chizig'ini ifodalaydi.

Doniyor kitobining o'ninchi bobida, bashoratni o'rganuvchiga ochib beriladigan birinchi haqiqat shuki, Doniyor so'nggi kunlarda bashoratning ichki hamda tashqi yo'nalishlarini angelaydigan Xudoning xalqini ifodalaydi.

Fors shohi Kirning uchinchi yilida Belteshazzar deb atalgan Doniyorga bir narsa vahiy qilindi; va bu narsa haq edi, ammo belgilangan muddat uzoq edi; va u bu narsani anglab yetdi hamda vahiy haqida tushunchaga ega bo'ldi. Doniyor 10:1.

"Thing" — ibroniycha "dabar" so'zidir, "vision" esa "mareh" vahiyidir. Doniyor payg'ambar sifatida Xudoning oxirgi kunlardagi xalqini ifodalaydi; uning mukammal bajo bo'lishi yuz qirq to'rt mingdir. Kirning uchinchi yili Doniyorni 1989-yilda oxir zamonda boshlangan islohot chizig'iga joylaydi. "O'sha kunlarda", ya'ni 1989-yildan Amerika Qo'shma Shtatlarida tez orada keladigan Yakshanba qonunigacha bo'lgan tarixni ifodalab, Doniyor uch hafta motam tutdi. Yuz

qirq to'rt mingning islohot chizig'ida motam davri Vahiy kitobining o'n birinchi bobidagi ikki guvoh ko'chada o'lik yotgan uch yarim kunni belgilaydi. Rabbimiz ham xochga mixlangan Sado'm va Misr bo'lgan o'sha buyuk shaharning ko'chasi, shuningdek, Hizqiyolning o'lik quruq suyaklar vodiysidir.

O'ninchi bobda Doniyor Masihning suratiga o'zgartiriladi va Doniyor ko'rgan vahiy Jabroil tomonidan talqin qilinishidan oldin uch marta tegiladi. Bu vahiy sajda qiluvchilarning ikki toifaga ajralishini yuzaga keltirdi. Abadiy xushxabar har doim sajda qiluvchilarning ikki toifasini yuzaga keltiradi. Doniyor vahiydan qo'rqib qochgan toifadan farqli ravishda, bir yuz qirq to'rt ming sifatida tasvirlangan sajda qiluvchilar toifasining vakili edi.

O'ninchi bobdan oldin Jabroil Doniyol huzuriga vahyni talqin qilish uchun uch marta kelgan edi. U yettinchi va sakkizinchi boblarning vahiylarini talqin qildi; bu vahiylar Muqaddas Kitob bashoratidagi saltanatlarni ham ularning siyosiy namoyon bo'lishi orqali (yettinchi bob), ham diniy namoyon bo'lishi orqali (sakkizinchi bob) tasvirlaydi. So'ng to'qqizinchi bobda Jabroil ikki ming uch yuz yillik bashoratni talqin qildi. Jabroil o'ninchi bobga to'qqizinchi bobda tugallanmay qolgan talqinni nihoyasiga yetkazish va Doniyolga ikki toifa sajda qiluvchilarni yuzaga keltirgan vahyning talqinini berish uchun keladi. Jabroil avvalo o'n to'rtinchi oyatda Doniyolga vahyning umumiy sharhini taqdim etadi.

Endi men senga oxirgi kunlarda xalqing boshiga nima tushishini anglatish uchun keldim; chunki vahiy hali ko'p kunlarga tegishlidir. Daniel 10:14.

Masihning ikki toifa sajda qiluvchilarni yuzaga keltirgan vahiysi, oxirgi kunlarda Xudoning xalqiga nima yuz berishini ifodalaydi. Yettinchi va sakkizinchi boblarning talqini Muqaddas Kitob bashoratidagi shohliklarning ko'tarilishi va qulashida ifodalangan tarixning talqini edi; bu tarix mos ravishda yirtqich hayvonlar va muqaddas maskan hayvonlari orqali tasvirlangan edi. To'qqizinchi bobning talqini esa ikki ming uch yuz yil bashoratida ifodalangan turli bashorati davrlarning batafsil tahlili edi. Qandaydir tarzda, o'ninchi bobdagi ulug'langan Masihning vahiysi oxirgi kunlarda Xudoning xalqiga nima yuz berishini ifodalagan edi. Jabroil ulug'langan Masihning vahiysining talqini bo'lgan tarixning batafsil bayonini boshlashidan oldin, Doniyorga bu talqin nimani anglatishini allaqachon aytganini eslatadi.

Shunda u dedi: "Men senga nima uchun kelganimni bilasanmi? Endi men Fors shahzodasi bilan jang qilish uchun qaytaman; men chiqib ketganimda esa, mana, Yunoniston shahzodasi keladi." Daniel 10:20.

Jabroil Doniyorga o'n to'rtinchi oyatda unga shuni aytganini eslatadi: u Doniyorga oxirgi kunlarda Xudoning xalqining boshiga nima tushishini anglatish uchun kelgan edi; va u Doniyordan quyidagi bashorati tarix bayonini aynan shu doirada tushunishini kutgan edi. Doniyor motam tuta boshlagan birinchi kundan boshlab aniq bir tushuncha izlayotgan edi.

Shunda u menga dedi: "Qo'rqma, Doniyor; chunki sen tushunishga va o'zingni Xudoying oldida kamtar tutishga qalbingni qo'ygan birinchi kundanoq so'zlaring eshitilgan edi, va men sening so'zlaring tufayli keldim. Ammo Fors shohligining shahzodasi yigirma bir kun davomida menga qarshilik qildi; lekin mana, bosh shahzodalardan biri bo'lgan Mikoil menga

yordamga keldi; va men u yerda Fors shohlari huzurida qoldim.” Doniyor 10:12, 13.

Doniyorning uch haftalik motamidan so‘ng, u Patmosda Yuhanno guvoh bo‘lgan Masihning vahiydagi zohir bo‘lishi bilan payg‘ambarlik jihatidan hamohang bo‘lgan Masih haqidagi vahiyini ko‘rdi.

“Daniyelga Xudoning O‘g‘lining O‘zi zohir bo‘ldi. Bu tasvir Masih Patmos orolida Yuhannoga ochilganida berilgan tasvirga o‘xshaydi. Endi Rabbimiz Daniga oxirgi kunlarda yuz beradigan voqealarni o‘rgatish uchun boshqa bir samoviy xabarchi bilan keladi. Bu bilim Daniga berildi va dunyoning oxiri yetib kelgan bizlar uchun ilhom orqali yozib qoldirildi.

“Dunyoning Najotkori tomonidan ochib berilgan buyuk haqiqatlar haqiqatni yashirin xazinalardek izlaydiganlar uchundir. Doniyor yoshi ulug‘ bir kishi edi. Uning hayoti butparast bir saroyning maftunkor muhitida o‘tgan, aqli esa buyuk bir saltanatning ishlari bilan band bo‘lgan edi; shunga qaramay, u bularning barchasidan yuz o‘girib, Xudo huzurida jonini iztirobga solib, Taoloning maqsadlari haqidagi bilimni izlaydi. Va uning iltijolariga javoban, samoviy huzurlardan oxirgi kunlarda yashaydiganlar uchun nur yetkazildi. Unday ekan, osmondan bizga keltirilgan haqiqatlarni anglash uchun idrokimizni ochsin deb, biz Xudoni naqadar jiddiyat bilan izlashimiz kerak.”

“Men, Doniyor, vahiyotni yolg‘iz o‘zim ko‘rdim; men bilan birga bo‘lgan kishilar esa vahiyotni ko‘rmasdilar; lekin ularga qattiq titroq tushdi, shunday qilib ular yashirinmoq uchun qochib ketdilar.... Menda esa hech qanday quvvat qolmadi; chunki husnim ichimda buzilishga aylandi va menda hech qanday quvvat saqlanib qolmadi.’ Haqiqatan muqaddas qilingan har bir kishining tajribasi shunday bo‘ladi. Ularning Masihning ulug‘vorligi, shon-shuhrati va kamolotini qanchalik ravshanroq anglashlari bilan, o‘zlarining zaifligi va nomukammalligini shunchalik yorqinroq ko‘radilar. Ular o‘zlarini gunohsiz deb da’vo qilishga moyillik ko‘rsatmaydilar; o‘zlarida to‘g‘ri va go‘zal bo‘lib ko‘ringan narsa, Masihning pokligi va ulug‘vorligi bilan taqqoslanganda, faqat noloyiq va buziluvchan bo‘lib ko‘rinadi. Odamlar Xudodan ajralganlarida va Masih haqidagi tasavvurlari juda noaniq bo‘lganida, aynan o‘shanda ular: ‘Men gunohsizman; men muqaddas qilinganman’, deydilar.”

“Shundan so‘ng Jabroil payg‘ambarga zohir bo‘lib, unga shunday dedi: ‘Ey Daniel, nihoyatda sevimli kishi, men senga aytayotgan so‘zlarni angla va tik tur; chunki men endi sening oldingga yuborildim.’ U menga bu so‘zni aytgach, men titragan holda o‘rnimdan turdim. So‘ng u menga dedi: ‘Qo‘rqma, Daniel; zero sen o‘z qalbingni anglashga va o‘zingni o‘z Xudoying huzurida xor tutishga bel bog‘lagan birinchi kundan boshlab, so‘zlaring eshitildi, va men sening so‘zlaring sababli keldim.”

“Osmon Saltanati tomonidan Doniyorga naqadar ulug‘ sharaf ko‘rsatildi! U titrayotgan xizmatkoriga taskin beradi va uning ibodati Osmonlarda eshitilganini ishontiradi; ana shu qizg‘in iltijoga javoban, Jabroil farishtasi Fors shohining qalbiga ta’sir ko‘rsatish uchun yuborildi. Doniyor ro‘za tutib, ibodat qilgan uch hafta davomida hukmdor Xudoning Ruhining ta’sirlariga qarshilik ko‘rsatgan edi; ammo Doniyorning ibodatiga javob berish uchun qat’iy bir chora ko‘rishga o‘sha o‘jar shohning qalbini burish maqsadida Osmonning Shahzodasi, bosh farishta Mikoil yuborildi.”

“U menga shunday so‘zlarni aytganida, men yuzimni yerga qaratdim va soqov bo‘lib qoldim. Va mana, inson o‘g‘illarining o‘xshashiga o‘xshagan bir zot lablarimga tegdi.... Va dedi: Ey nihoyatda suyakli odam, qo‘rqma; senga tinchlik bo‘lsin; kuchli bo‘l, ha, kuchli bo‘l. U men bilan gaplashganida, men quvvatlandim va dedim: Hazratim gapirsin; chunki sen meni quvvatlantirding.’ Danielga ochib berilgan ilohiy ulug‘vorlik shu qadar buyuk ediki, u bu manzaraga dosh bera olmadi. Shunda Osmon elchisi o‘z huzurining porloqligini parda bilan yopdi va payg‘ambarga “inson o‘g‘illarining o‘xshashiga o‘xshagan bir zot” sifatida zohir bo‘ldi. U O‘zining ilohiy qudrati bilan bu halollik va imon egasi bo‘lgan kishini mustahkamladi, toki u Xudodan o‘ziga yuborilgan xabarni eshita olsin.”

“Daniyor Taolo Xudoning sadoqatli xizmatkori edi. Uning uzoq umri O‘z Rabbiysi uchun qilgan oliyjanob xizmat ishlari bilan to‘ldi. Uning fe‘l-atvorining pokligi va og‘ishmas sadoqati faqat qalbining kamtarligi hamda Xudo huzuridagi tavbasi bilan tenglashadi. Yana takrorlaymiz: Daniyorning hayoti haqiqiy muqaddaslanishning ilhomlangan namunasidir.”  
Review and Herald, February 8, 1881.

O‘ninchi bobdagi Doniyorning tajribasi, oxirgi kunlardagi Xudoning xalqini ifodalaydi; ular Doniyor va Yuhanno kabi Iso Masihning Vahiyini anglaydilar. Doniyorni uning tajribasi joylashgan bashoratli tarixga joylashtirishning kaliti, uning motam tutganida va yigirma bir kun yakunida Mixail yuborilganida namoyon bo‘ladi. Birinchi oyatda Doniyor bashoratning ham ichki, ham tashqi vahiyilarini anglaganini qayd etadi. Yigirma bir kundan oldin Doniyor bu ikki vahiy haqida to‘liq bo‘lmagan tushunchaga ega edi, biroq Jabroilning ta‘biri bilan Doniyor “narsa”ni va “vahiy”ni turli xil oshkorotlar sifatida to‘liq anglaydi.

“Yetmish yillik asirlikning yakuniga yetish vaqti yaqinlashar ekan, Doniyorning fikri Yeremiyoning bashoratlari ustida nihoyatda band bo‘ldi. U Xudo O‘zining tanlangan xalqiga yana bir sinov beradigan vaqt yaqin ekanini ko‘rdi; va ro‘za, tavoze va ibodat bilan Isroil nomidan Osmon Xudosiga quyidagi so‘zlar bilan yolvordi: ‘Ey Rabbiy, Seni sevuvchilarga va amrlaringga rioya qiluvchilarga ahdni va marhamatni saqlaydigan buyuk va dahshatli Xudo’; biz gunoh qildik, nohaqlik sodir etdik, yovuzlik qildik va isyon ko‘tardik, hatto Sening farmonlaringdan va hukmlaringdan yuz o‘girib ketdik; shuningdek, Sening noming bilan shohlarimizga, amirlarimizga, ota-bobolarimizga va yurtning butun xalqiga so‘zlagan bandalaring — payg‘ambarlarga ham quloq solmadik.”

“Bu so‘zlarga e‘tibor bering. Doniyor Rabbiy huzurida o‘z sadoqatini e‘lon qilmaydi. O‘zini pok va muqaddas deb da‘vo qilish o‘rniga, u Isroilning chinakam gunohkorlari bilan o‘zini bir deb biladi. Xudo unga ato etgan hikmat, dunyo dono kishilarining hikmatidan xuddi peshin payti osmonlarda porlayotgan quyosh nuri eng xira yulduzdan qanchalik yorqin bo‘lsa, shunchalik ustun edi. Shunga qaramay, Osmon tomonidan shunchalik iltifot topgan bu odamning lablaridan chiqqan ibodat haqida chuqur mulohaza qiling. U chuqur xorlik bilan, ko‘z yoshlar bilan va yuragini yirtgudek iztirob bilan o‘zi uchun ham, o‘z xalqi uchun ham yolvoradi. U o‘z jonini Xudo oldida ochib tashlaydi, o‘zining tubanligini e‘tirof etadi va Rabbiyning ulug‘ligi hamda azamatini tan oladi.”

“Uning iltijolarini qanday bir jiddiylik va jo‘shqinlik tavsiflaydi! U Xudoga tobora yaqinlashib bormoqda. Imon qo‘li Eng Oliy Zotning hech qachon barbod bo‘lmaydigan va‘dalarini

mahkam tutish uchun yuqoriga cho‘zilmoqda. Uning joni iztirob ichida kurashmoqda. Va u ibodati eshitilganining daliliga ega. U g‘alaba o‘ziniki ekanini his etadi. Agar biz xalq sifatida Doniyor ibodat qilganidek ibodat qilsak va u kurashganidek kurashsak, jonlarimizni Xudo oldida kamtar tutib, iltijolarimizga Doniyorga ato etilganidek ravshan javoblar berilganini ko‘rgan bo‘lur edik. Uning Osmon mahkamasida o‘z da’vosini qanday bayon etishiga quloq tuting:

“Ey Xudoyim, qulog‘ingni engashtir va eshit; ko‘zlaringni och va xarobalarimizni hamda Sening noming bilan atalgan shaharni ko‘r; chunki biz iltijolarimizni Sening huzuringga o‘z solihliklarimiz tufayli emas, balki Sening buyuk rahm-shafqatlaring tufayli taqdim etmoqdamiz. Ey Rabbim, eshit; ey Rabbim, kechir; ey Rabbim, quloq sol va ado et; kechiktirma, O‘z noming uchun, ey Xudoyim; chunki Sening shahring va Sening xalqing Sening noming bilan ataladi. Va men gapirib, ibodat qilib, o‘z gunohimni va xalqimning gunohini e’tirof etayotganimda, ... hatto boshida ko‘rgan vahiyda ko‘rganim o‘sha Jabroil, tez uchishga sabab qilingan holda, kechki qurbonlik paytlarida menga tegdi.”

“Doniyolning ibodati yuqoriga ko‘tarilar ekan, farishta Jabroil samoviy saroylardan tezlik bilan tushib kelib, unga iltijolari eshtilgani va ijobat etilganini bildirdi. Bu qudratli farishta unga mahorat va fahm berish, ya’ni kelajak asrlarning sirlarini uning oldida ochib berish uchun yuborilgan edi. Shunday qilib, haqiqatni bilish va tushunishga jiddiy intilayotgan Doniyol Osmon tomonidan tayinlangan elchi bilan muloqotga kiritildi.

“Xudoning odami shodiyona tuyg‘ularning bir lahzalik ko‘tarinkiligi uchun emas, balki ilohiy irodani bilish uchun ibodat qilayotgan edi. Va u bu bilimni faqat o‘zi uchun emas, balki o‘z xalqi uchun ham istar edi. Uning buyuk yuki Isroil uchun edi; chunki ular, eng qat’iy ma’noda aytganda, Xudoning qonunini tutmayotgan edilar. U barcha kulfatlari o‘sha muqaddas qonunni buzganliklari oqibatida ularning boshiga kelganini e’tirof etadi. U deydi: ‘Biz gunoh qildik, biz yovuzlik qildik.... Chunki gunohlarimiz va ota-bobolarimizning nohaqliklari tufayli Quddus va Sening xalqing atrofimizdagi barchaning oldida malomatga qoldi.’ Ular Xudo tanlagan xalq sifatidagi o‘zlariga xos, muqaddas fe’l-atvorlarini yo‘qotgan edilar. ‘Endi esa, ey Xudoyimiz, qulingning ibodatini va uning yolvorishlarini eshit, va vayron bo‘lgan muqaddas maskaning uzra yuzingni porlatgin.’ Doniyorning yuragi Xudoning vayron bo‘lgan muqaddas maskaniga nisbatan qattiq sog‘inch bilan yuzlanadi. U uning ravnaqi faqat Isroil Xudoning qonuniga qarshi qilgan gunohlaridan tavba qilganida hamda kamtar, sadoqatli va itoatkor bo‘lganidagina tiklanishi mumkinligini biladi.

Uning iltijosiga javoban, Doniyor nafaqat o‘zi va uning xalqi uchun eng zarur bo‘lgan nur va haqiqatni, balki kelajakdagi buyuk voqealarning, hatto dunyoning Najotkorining kelishigacha bo‘lgan manzarasini ham oldi. O‘zlarini muqaddas qilingan deb da’vo qiladigan, holbuki Muqaddas Yozuvlarni tadqiq etishga yoki Muqaddas Kitob haqiqatini yanada ravshanroq anglash uchun ibodatda Xudo bilan kurashishga hech qanday istak bildirmaydiganlar, haqiqiy muqaddaslik nima ekanini bilmaydilar.

“Xudoning Kalomiga qalbdan ishonadiganlarning barchasi Uning irodasini bilishga och va chanqoq bo‘ladilar. Xudo haqiqatning Muallifidir. U zulmat bosgan idrokni yoritadi va inson ongiga O‘zi vahiy qilgan haqiqatlarni qamrab olish hamda anglash quvvatini beradi.

“Doniyor Xudo bilan suhbatlashdi. Osmon uning oldida ochildi. Ammo unga ato etilgan yuksak sharaflar xorlik va jiddiy izlanish natijasi edi. U, hozirgi kunda ko‘plar o‘ylagandek, agar biz faqat samimiy bo‘lsak va Isoni sevsak, nimaga ishonishimizning ahamiyati yo‘q, deb o‘ylamagan. Isoga bo‘lgan haqiqiy sevgi haqiqat nima ekanini eng yaqin va jiddiy surishtirishga olib boradi. Masih shogirdlari haqiqat orqali muqaddas qilinishlari uchun ibodat qildi. Haqiqatni tashvishli va ibodatli izlanish bilan qidirishga haddan tashqari erinchoq bo‘lgan kishi, uning jonining halokatiga sabab bo‘ladigan adashishlarni qabul qilish holida qoldiriladi.

“Jabroilning tashrifi vaqtida payg‘ambar Doniyor keyingi ko‘rsatmalarni qabul qila olmadi; ammo bir necha yil o‘tgach, hali to‘liq tushuntirilmagan mavzular haqida ko‘proq bilishni istab, u yana Xudodan nur va donolik izlashga bel bog‘ladi. ‘O‘sha kunlarda men, Doniyor, uch to‘la hafta motam tutdim. Men totli non yemadim, og‘zimga na go‘sht, na sharob kirdi, o‘zimga esa umuman moy surtmadim.... So‘ng ko‘zlarimni ko‘tardim va qaradim, va mana, zig‘ir kiyimiga burkangan, beli Ufazning nafis oltini bilan bog‘langan bir zot. Uning tanasi zabarjadga o‘xshar edi, yuzi chaqmoq ko‘rinishida, ko‘zlari olov mash‘allari kabi, qo‘llari va oyoqlari sayqallangan jez rangiday, va so‘zlarining ovozi ulkan bir olomonning ovoziday edi.’

“Xudoning O‘g‘lidan kam bo‘lmagan Zot Doniyorga zohir bo‘ldi. Bu tasvir Masih Patmos orolida Yuhannoga vahiy qilinganida berilgan tasvirga o‘xshashdir. Endi Rabbimiz keyingi kunlarda nima sodir bo‘lishini Doniyorga o‘rgatish uchun boshqa bir samoviy xabarchi bilan keladi. Bu bilim Doniyorga berildi va dunyoning oxiri yetib kelgan bizlar uchun ilhom orqali yozib qo‘yildi.” Review and Herald, 1881-yil 8-fevral.

Jabroil, “osmonning vakolat berilgan xabarchisi,” Doniyorga olib kelayotgan talqin, to‘qqizinchi bobda Doniyorga bayon eta boshlagan talqinning yakuni edi. “Satr ustiga satr” metodologiyasi bashoratli tasvirni to‘g‘ri talqin qilishimiz uchun to‘qqizinchi va o‘ninchi boblarning talqini hamda ularga bog‘liq holatlarni birgalikda muvofiqlashtirishimizni talab qiladi. Aynan shu talqinda Ulai va Xiddeqel daryolari haqidagi vahiyilar birlashadi.

Daniyor Eremiyo va Musoning kitoblaridan Xudoning xalqining najoti yaqinlashganini tushungan edi. Shu tariqa, Daniyor oxirgi kunlarda Xudoning xalqining yakuniy najoti yaqinlashganini tushunadigan Xudoning xalqini ifodalaydi. O‘sha oxirgi kunlar xalqi, Bobildagi yetmish yillik asirlik qulligiga sohib yuborilgan Daniyor timsolida ko‘rsatilganidek, o‘zlarining ma‘naviy jihatdan tarqatib yuborilganlarini anglaydilar. Shundan so‘ng ular, xuddi Daniyor singari, o‘zlarining tarqatib yuborilgan holatiga nisbatan Levilar kitobining yigirma oltinchi bobidagi “yetti marta” orqali ifodalangan davo bilan muvofiq keladigan javobni namoyon etishlari lozimligini tushunadilar.

Levilar yigirma oltinchi bobda bayon etilgan davo chorasi talab qiladigan va Doniyor timsolida ifodalangan kamtarlik tajribasi oxirgi kunlarda namoyon bo‘lganda, Xudoning oxirgi kunlardagi xalqi muayyan bir muddat davomida motam tutib kelgan bo‘ladi. O‘sha muddat bosh farishta Mixoilning tushib kelishi bilan nihoyasiga yetadi.

Biz bu tadqiqotni keyingi maqolada davom ettiramiz.

Va sizlar g'ayriyahudiy xalqlar orasida halok bo'lursizlar, dushmanlaringizning yurti esa sizlarni yutib yuborur. Orangizda tirik qolganlar esa dushmanlaringizning yurtlarida o'z gunohlari tufayli ado bo'lib borurlar; shuningdek, ota-bobolarining gunohlari tufayli ham ular bilan birga ado bo'lib borurlar. Agar ular o'z gunohlarini va ota-bobolarining gunohlarini, Menga qarshi qilgan xiyonatlarini va Menga qarshi yurganliklarini e'tirof etsalar; va Men ham ularga qarshi yurganimni hamda ularni dushmanlari yurtiga olib kirganimni tan olsalar; agar shunda ularning sunnatsiz qalblari xor bo'lib, o'z gunohlarining jazosini qabul qilsalar: u holda Men Yoqub bilan tuzgan ahdimni eslayman, Ishoq bilan tuzgan ahdimni ham, Ibrohim bilan tuzgan ahdimni ham eslayman; yurti ham eslayman. Yurt esa ulardan mahrum qolib, ular yo'qligida vayron yotar ekan, o'z shanbalaridan bahramand bo'lur; ular esa o'z gunohlarining jazosini qabul qilurlar, chunki ular Mening hukmlarimni rad etdilar va ularning joni Mening qonun-qoidalarimdan jirkanib ketdi. Shunga qaramay, ular dushmanlari yurtida bo'lganlarida, Men ularni butkul yo'q qilish uchun rad etmayman, ulardan jirkanmayman va ular bilan tuzgan ahdimni buzmayman; chunki Men Egangiz Xudoman. Lekin ular uchun Men ota-bobolari bilan tuzgan ahdni eslayman; ularni Men g'ayriyahudiy xalqlar ko'z o'ngida Misr yurtidan olib chiqqan edim, toki ularning Xudosi bo'layin: Men Egaman. Levilar 26:38–45.